

MAGYAR KATONÁK A DAGESZTÁNI SZOVJETHATALOMÉRT VÍVOTT HARCOKBAN

A Dagesztáni Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosának, Mahacskalának határában impozáns emlékmű áll. Az emlékművet azoknak a hős magyar harcosoknak a tiszteletére állították, akik részt vettek a dagesztáni szovjethatalom megteremtésére irányuló küzdelmekben. Az emlékmű dicső hősi évekre emlékeztet, amikor atyáink más országok proletárjainak baráti segítségével megteremtették a munkások és a dolgozó parasztok uralmát.

* *
*

Az oroszországi Nagy Októberi Szocialista Forradalom döntő csapást mért a kapitalista világregndszerre és lefektette a szocializmus világméretű rendszere megteremtésének kezdetét. Ezért fogadta az egész világ proletariátusa a forradalmat örömmel, mint szívügyét. Abban az időben, amikor az USA, Anglia, Németország, Ausztria—Magyarország és más államok imperialistái a fiatal Szovjet Köztársaság megfojtására törekedtek, az amerikai, az angol, az osztrák, a magyar, a német, a kínai, a cseh, a lengyel, a román, a jugoszláv és más nemzetiségű munkások és parasztok nyújtottak különböző módon aktív segítséget országunk dolgozóinak, a külföldi intervenció és a belső ellenforradalom ellen vívott harc során. A világ dolgozói megakadályozták kapitalistáikat abban, hogy csapatokat és hadianyagot küldjenek Szovjet-Oroszország területére. Közülük igen sokan harcoltak a polgárháború csataterein a volt hadifoglyokból megalakult nemzetközi egységekben.

A nemzetközi proletariátusnak a Szovjet-Oroszország irányában nyújtott baráti segítsége igen jelentős szerepet játszott az októberi forradalom vívmányainak megvédésében, valamint

a világméretű munkás- és kommunista mozgalom megerősödésében. Lenin már a forradalom előtt meg volt győződve arról, hogy „Amint a nemzetközi burzsoázia ránk támad, a saját munkásai fogják lefogni kezét.”

A magyar hadifoglyok, akik az oroszországi ipari üzemekben és mezőgazdaságban az orosz munkásokkal és parasztokkal együtt dolgoztak, bekapcsolódtak az egyre jobban feltörő forradalmi mozgalomba.

Kun Béla, Münnich Ferenc, Szamuely Tibor és a többi volt hadifogoly magyar kommunista vezetése alatt szervezett magyar forradalmi szervezetek szoros kapcsolatot létesítettek a helyi bolsevik szervekkel már abban az időszakban, amikor hazánkban még csak születőben volt a szovjethatalom. Ezek a magyarok fegyverrel a kezükben együtt harcoltak az orosz munkásokkal és parasztokkal az ellenforradalom ellen. A magyar katonák a következőket írták: „Készek vagyunk még életünk árán is megvédeni azt az orosz forradalmat, amely békét és barátságot biztosít az egész világnak... Az orosz forradalom, amely a dolgozó nép felszabadításának a forradalma ugyanakkor a mi forradalmunk is, a magyar dolgozók forradalma.”

Az Asztrahányban harcolt magyar kommunisták hősi tettei dicsőséges oldalakat töltenek be Dagesztán dolgozó harcának történetében. Ismeretes, hogy milyen hatalmas szerepet játszott Asztrahány proletariátusa a dagesztáni és az egész kaukázusi szovjet uralom megteremtésében. Innen indultak el Petrovszkba (ma Mahacsкала) a felfegyverzett munkások, innen küldték a pénzt, a hadianyagot és a propagandaanyagokat Dagesztán dolgozó megsegítése céljából. Sz. M. Kirovon keresztül Asztrahányból kapták a dagesztáni kommunisták Lenin tanácsait és utasításait. Asztrahányban alakult meg a Vörös Hadsereg azon egységei, amelyek részt vettek a dagesztáni harcokban. Itt alakult meg az első asztrahány nemzetközi ezred, amely parancsnoki állományának tagjai voltak az asztrahány bolsevik szervezet magyarjai, Gavró Lajos, Dömök József és Szabó Sándor. Ez az ezred igen nagy szerepet töltött be a dagesztáni szovjethatalom megteremtéséért vívott harcokban.

* *
*

1918 áprilisában azok a magyar katonák, akik Asztrahányból együtt érkeztek U. Bujnakszkij, Burov, Ljahov parancsnoksága alatt álló egységekkel, részt vettek a dagesztáni szovjethatalom megteremtéséért vívott harcokban. A magyar csoport

részt vett még az ellenforradalmár imám bandái által megszállva tartott járási központ — Tyemir-Han-Suri — 1918. május 2-án történt felszabadításában. A Tyemir-Han-Suri harcokban részt vett Gavró Lajos, akit hősi tetteiért és győzelméért három alkalommal tüntettek ki „Vörös Zászló” érdemrenddel a polgárháború éveiben.¹

1918 júniusában az ellenség körülzárta Szovjet-Dagesztánt. A bolsevikok által vezetett munkások és hegyvidéki parasztok hősieen harcoltak az állig felfegyverzett török, angol fehér-gárdista csapatok és helyi ellenforradalmi osztagok ellen, minden talpalatnyi földért. Az erők viszonya igen egyenlőtlen volt. Dagesztán dolgozói legönfeláldozóbb magatartásuk ellenére képtelenek voltak fegyveres támogatás nélkül visszaverni az ellenség támadását. Mindezt Petrovszkból az asztrahányi területi katonai komiszáriátusnak jelentették: „a dagesztáni hadműveletek sokkal több élőerő és technikai eszköz részvételét követelik meg, mint ami helyben rendelkezésre áll, és csak akkor lehetséges határozott lépéseket tenni az ellenforradalmárok és fészük megsemmisítésére, ha erősítést kapunk”. Annak ellenére, hogy ebben az időben az ellenséges frontok gyűrűjében levő Szovjet-Oroszország helyzete igen nyomasztó volt, a Kommunista Párt és a szovjet kormány segítséget nyújtott Dagesztán kommunistáinak. Asztrahányon és Bakun keresztül megnövelték a fegyverszállítást és a pénzbeni segítséget. Igen sok magyar internacionalista — főleg tüzérek és géppuskások — érkezett Moszkvából Petrovszkba 1918 júniusában azzal az osztaggal, amelyet Lenin utasítására irányítottak Dagesztánba.² Június 15-én Port-Petrovszkba érkezett Asztrahányból egy jól felfegyverzett osztag, Kruglov parancsnoksága alatt. Ugyanez időben érkezett meg az első nemzetközi ezred egy része, amely magyarokból állt. Ezek a magyar vöröskatonák két és fél hónapon keresztül hősieen harcoltak együtt az ellenforradalmárok ellen Dagesztán dogozóival.

Uvarov parancsnoksága alatt álló magyar osztag, amely egy szakasz lovasból és egy géppuskás csoportból állt, nem sokkal Dagesztánba érkezésük után, más osztagokkal együtt a Csir-Jurta-i arcvonalszakaszon kerültek bevetésre, ahol véres harcok folytak Gocinszkij imám nagy létszámú bandái ellen. A magyarok hősieen verekedtek Tyemir-aul, Csont-aul, Kosztek és Samhal-Jangi-Jurt körzetében.

1918 nyarán újra veszély fenyegette Szovjet-Dagesztánt. Délről, Baku irányából megkezdték támadásukat Bicserahov fe-

¹ Dagesztanszkaja Pravda 1960. július 17.

² Uo.

hér kozákjai. Bicserakov ezredes osztaga 3000 lovas kozákból állt. Ezek kitűnően voltak felfegyverkezve és kiképezve, s ezenkívül a kaukázusi fronton szerzett katonai tapasztalatokkal is rendelkeztek. Bicserakov alárendeltségébe tartozott még két — tüzérséggel jól ellátott — ágyúnaszád „Karsz és Ardagán”, valamint egy páncélvonat is.

A Gyerbent-i arcvonalszakaszt sietve feltöltötték a legjobb szovjet egységekkel. Ahelyzet komolyságát figyelembe véve Asztrahánytól Petrovszkon keresztül a Gyerbent-i arcvonalra irányítottak egy 300 főből álló magyar osztagot, amelynek tapasztalt katonái, tüzérei és géppuskái komoly erőt képviseltek.

A Vörös Hadsereg ezen arcvonalszakaszra csoportosított más egységeivel, valamint a petrovszki munkások és hegyi-parasztok osztagával együtt a magyarok Gyerebenttől északra foglaltak el állást — Ognyi vasúti kitérő és Mamedkala között — a támadó vicserahovistákkal szemben. A balszárnyon — a tengeről a vasúti töltésig a cáricini ezred, a középen a magyar osztag, a jobbszárnyon a dagesztáni szovjet lovasezred és a vörös partizánok osztaga helyezkedett el.

Elkeseredett harc bontakozott ki a kétszeres erőfölényben levő ellenség ellen. A magyarok szovjet egységek oldalán önfeláldozóan harcoltak a kozákok ellen, mint ezt a „Szocialista Forradalom” c. újság az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt magyar csoportjának központi lapja írta: „A magyarok szívósan és hősiezen harcoltak a fehérgárdista árulók ellen. Rendkívül sok alkalommal visszaverték az ellenforradalmárok támadását, a halált osztogató géppuska- és tüzérségi tűz segítségével és megfutamodásra kényszerítették az ellenforradalmár zsoldosokat”.³ Az arcvonalat tartani azonban mégsem sikerült. A cáricini ezred állományába tartozó egyes parancsnokok, volt cári tiszték — katonai szakemberek — felnyitották Mamed kala körzetében fekvő ismert szőlőbirtokos, Gedzsuk borpincéit és a katonákkal együtt nagy ivászatot rendeztek. Az ezred szétzüllött és a katonák otthagya az arcvonalat, a fehér kozákok nyomására észak felé menekültek.

A bekerítés veszélyével fenyegetett más szovjet egységek, — ezek közt a magyar osztagok is — kénytelenek voltak észak felé visszavonulni. A Bicserahov csapatai elleni arcvonalat csak Talgi alatt sikerült megszilárdítani. Ez azért történt így, mert a Dagesztánban csak kis létszámú osztagokkal rendelkező szovjet parancsnokság csak igen keskeny arcvonalszakaszon tudott

³ Uo.

elfoglalni állást a bicserahovista kozákok ellen. Gyerbent után oyan arcvonalszakasz, ahol a hegyek megfelelő közelségben voltak a tengerhez, tehát a terep a védelem számára lehetővé tette a kis erővel történő sikeres harcot, a dagesztáni szovjethatalom fő bázisa közvetlen közelségében, Petrovszk körzetében fekszik.

A szovjet osztagok helyzete Talgi alatt sokkal bonyolultabb volt, mint Gyerbent körzetében. Mamed Kala körzetében a szovjet egységek erősen átszegdelt, hegyes, erdőtakaró nélküli terepen foglaltak állást, amely igen jó védelmet nyújtott különösen lovasság ellen és az ellenséges hadihajók sem tudtak célzott tüzrel pusztítást okozni. Ezzel szemben Petrovszk környéke már nem volt ilyen előnyös a hadihajók és páncélvonatok távoli tüzérségi tüzével támogatott nagy lovas tömegek elleni védelem szempontjából.

A Dagesztáni Katonai Körzet Haditanácsa, amelynek tagjai voltak Nanyejsvili, Kormaszov, Dahadajev és más elvtársak, nehéz körülmények között szervezték a védelmet. A haditanács felhívására a petrovszki munkások kivétel nélkül a város védelmére keltek és katonai osztagokat alakítottak. Ide vonták Csir-Jurta és Dzsengutaj körzetében tartózkodó szovjet egységet is. Ljahov parancsnoksága alatt Tyemir-Han-Suri-ból is megérkezett egy osztag. A város védői sorába bevonták a felosztaltot cáricini ezred megbízható harcosait is. A haditanács — mint a legtapasztaltabb és legharcképesebb szovjet egységnek — a magyar osztagnak, a legveszélyesebb arcvonal szakaszt jelölte ki védelemre. A magyarok Molokanka halüzem körzetében foglaltak állást. A magyarok állása sík terepen feküdt, amelyet mind a tenger felől a „Karsz” és „Ardagan” ágyúnaszádokról, mind a vasútvonal felől a bicserahovisták páncélvonataról könnyen lehetett tűz alatt tartani.

A pertovszki védelmi harcok egyik résztvevője a következőket írja: „A magyarok úgy harcoltak, mint az ördögök.”⁴ Az ellenség képtelen volt áttörni a magyarok védelmi állásait, azonban más szovjet egységek a fehér kozákok nyomása következtében kénytelenek voltak visszavonulni a városba. A visszavonulást a magyarok által kezelt tüzérségi lövegek tüzével fedték. Az Észak-Kaukázusi Katonai Körzet komizáriátusának dolgozója, Kulinics, aki ez időben kiküldetésben volt Port-Petrovszkban és Tyemir-Han-Suri-ban, a beszámolójában a következőket írta: „Tüzérségünk tíz lövegéből szünet nélkül vezette a tüzet a városból az ellenségre, ez ütegeknél osztrák kommunisták álltak.”⁵ (Ezek magyarok voltak — a szerző.)

⁴ Dagesztáni Autonóm Köztársaság Központi Állami Archívuma 175 opisz.

⁵ Marx—Engels—Lenin Intézet: 18. fond., 21. ö. e. 30—33. o.

Port-Petrovszk-ot elfoglalták a bicserahovisták. Néhány nappal később Tyemir-Han-Suri is hasonló sorsra került. A szovjet egységek a magyarokkal együtt a tengeren és a szárazföldön keresztül Asztrahánba evakuáltak. A párt- és a szovjet mozgalmi munkások illegalitásba vonultak.

Annak ellenére, hogy Bicserahov azt a nyilatkozatot adta, hogy nem gondol Dagesztán megszállására és az emberek politikai meggyőződésük miatti üldözésére, továbbá célját csak az képezi, hogy osztagát a „hazai földekre”, a Tyerek vidékére vezesse, a fehér kozákok az elfoglalt falvakban és városokban terroruralmat vezettek be. A legkisebb gyanúra letartóztatták az embereket, majd minden nyomozás és bírói ítélet nélkül halomra lőtték őket. Különösen állati módon intézték el a nemzetközi ezred harcosait. A város elfoglalása után legelső dolguk volt — mint ezt a dokumentumok közlik —, hogy kivégezzenek 27 osztrák kommunistát (ezek magyarok voltak — a szerző), akik a legutolsó lövedékig ütegeik mellett maradtak.⁶ Azokat a magyarokat, akiket Molokánka halüzem körzetében ejtettek foglyul, élve temették el.

„Dicsőség a mi drága elvtársainknak!” — írta a „Szocialista Forradalom”, amikor is hírt adott az internacionalista harcosok hősi haláláról. — „A munkások és parasztok Oroszországa hálaival emlékezik meg a ti hősi önfeláldozásotokról és Dagesztán lakói, akik visszatérnek Petrovszkba, hatalmas emlékművet állítanak fel sírjaitok fölé.”⁷

A petrovszki szovjethatalom bukása után rendkívül komoly veszély fenyegette Kizljárt, amely ebben az időben rendkívül fontos hadászati jelentőséggel bírt Szovjet-Oroszország számára. Mint azt visszaemlékezéseikben Karl Szikaro (a kizljari harcok aktív részvevője, jelenleg Asztrahányban él) és E. Pokrovszkij írják, a kizljári dolgozók segítségére Asztrahányból a tengeren keresztül átdobták a 3. nemzetközi zászlóaljat, mely magyarokból állt. A zászlóalj a Csornij Rinok mellett szállt partra és a bicserahovista bandák ellen vívott harcokban nyomultak Kizljár irányába. A magyar és más egységek, valamint a vörös partizánok együttes megsemmisítő csapásai szétverték a bicserahovistákat és Kizljár városát felszabadították.

A magyar Erős Miklós, a nemzetközi ezred első lovasszázadának parancsnoka — jelenleg kiemelt személyi nyugdíjas — visszaemlékezéseiben elmondja, hogy a magyarokból álló lovas-

⁶ Uo.

⁷ Dagesztanszkaja Pravda 1960. július 17.

századával ez időben Cservlennájánál tartózkodott, míg ezredének második lovasszázada Karabagliban, a harmadik Selkovszkájában helyezkedett el. Két század Groznomban és Mozdokban volt. „A nemzetközi ezred egységei — írja Erős elvtárs — parancsnokságom alatt Tyemir-Han-Sur, majd tovább Gunyiv erődig támadt, s harcban állt Bicserahov bandáival. A tizedik roham után, 1918 őszén áttörtük az ellenség arcvonalát, foglyul ejtettünk 250 banditát és Kizljarba irányítottuk őket a parancsnokságra. Mi tovább törtünk előre, hogy csapást mérjünk az ellenség mögöttes területeire.” A magyarok részt vettek a fehér kozákok osztagainak felszámolására folytatott harcokban Kopaj és Alexandrovskaja kozáktanyák körzetében, ahol a kulákoktól kenyeret rekviráltak, majd azt a moszkvai és a pétervári munkásoknak küldték.

* *
*

A volt hadifoglyok — köztük a magyarok — részvétele az ellenforradalmi erők elleni harcban, óriási segítséget jelentett szovjet hazánk dolgozóinak. Ugyanakkor a magyarok által elsajátított forradalmi tapasztalat segítséget adott a Nagy Október gyermekének, a Magyar Tanácsköztársaság megalakításához.

A Kommunisták Pártja által vezetett országunk népei teljesen beigazolták a kapitalista országok dolgozóinak ezen reményeit, és felmérhetetlen segítséget nyújtottak Európa és Ázsia népeinek, különösen a második világháború során. A fasiszta Németországot, az imperialista Japánt megsemmisítő Szovjetunió megszabadította az emberiséget — köztük Magyarországot — a fasiszta rabság veszélye alól. Magyarországnak a fasisztáktól való felszabadításáért vívott harcokban hősiességgel vettek részt Dagesztán fiai is — Magarramov Nadir-Szoltán, Daibov Ziáv, Usztarbanov Aliman, Guszeinov Badrutgyin és sokan mások, akiknek apjuknak és nagyapjuknak a válságos 1918-as évben a magyarok osztagai hősi harcokban segítséget nyújtottak a dagesztáni szovjethatalom megtartásához. Hős katonáink 1956-ban is segítségére siettek a magyar dolgozóknak, hogy elhárítsák az imperialista hatalmak és a belső ellenforradalmi erők támadását, amely a kapitalista rendszer és a fasiszmus visszaállítására irányult.

Napjainkban, amikor a nemzetközi imperialista reakciós erők arra törekednek, hogy szétverjék a szocializmus és béke

országainak egységes táborát és ellentéteket hintsenek el a népek között, köztük a szovjet és a magyar nép között is, ezek a szovjet és magyar dolgozók testvéri, harci barátságának eleven példái is meggyőzően bizonyítják, hogy a béke ellenségeinek reményei teljes csődre vannak ítélve.

Agyil-Gerej Gadzsijev

a Szovjetunió Tudományos Akadémiája dagesztáni fiókja történelmi intézetének tudományos munkatársa